

Hilkka Seppälä

Ortodoksisen kirkkolaulun ykseys ja moninaisuus ortodoksisen teologisen ajattelun näkökulmasta¹

Minkälaista ykseyttä ortodoksisen kirkon opetus on luonut omalle musiikkiperinteelleen? Tässä artikkelissa käsittelen pääosin kirkkolaulun ykseyttä ja jätän otsikossa mainitun moninaisuuden pohtimisen taka-alalle, koska se saattaa pääkysymyksen näkökulmasta jopa sotia ykseyttä vastaan. Otan kuitenkin loppupuolella esille moninaisuuden teemaan liittyvän ongelman, joka on seurausta musiikkiperinteen siirtymisestä kielellisesti uudelle alueelle, tässä tapauksessa aina Suomeen saakka.

Hahmottelen esityksessäni kahta vanhaa opetuksen painopistettä, jotka ovat periaatteessa kaikille varsin tuttuja. Niihin liittyy kuitenkin historiallisen aineiston tuomaa ”syvävirtausta”, mikä ei ole yleisesti tunnettua ja siksi niitä on syytä tarkastella perusteellisemmin. Nämä aiheet ovat 1) opetuksen laulullisuus ja 2) opetus luvun kahdeksan (vrt. kahdeksansävelmistö) ensiarvoisuudesta. Molemmat aiheet olivat ajankohtaisia kirkkolaulun varhaisissa vaiheissa, joita silloinen teologinen ajattelu ja käytäntö ruokkivat.

1. Kirkon opettajien perintö

Nykyisin ei aina tunnuta ymmärrettävän, että ortodoksisen kirkon universaalinen musiikillinen teoreettinen perusta luotiin jo aivan ensimmäisten kristillisten vuosisatojen aikana. Sen saivat aikaan kirkon teologit, jotka opetuspuheissaan antoivat ohjeita, kuinka kaikkivaltias Jumala tuli kohdata laulaen. Kirkon teologien, pääosin pyhiksi kanonisoitujen isien opetus on meille säilyneiden lähteiden perusteella hämmästyttävän yhdenmukaista. Kirkon opetusta kuvailtaessa siitä käytetään liturgisessa tekstistössä usein ilmausta *Isien kuoro*. Kun jumalanpalveluksissa muistellaan suuria ekumeenisiä synodeita, Isien kuoroa kuvataan juhlan ylis-

tysveisussa (doksastikonissa)² monin sattuvien adjektiivein. Sitä kuvataan muun muassa sanoin ”hengellisen taivaanvahvuuden valoisat tähdet”, ”salaisen Siionin sortumattomat tornit”, ”paratiisin mirhantuoksuiset kukat” ja ”Sanan kultaiset suut”.³ Erityisten tärkeätä on kuitenkin huomata, että hymnin mukaan isät muodostivat yksimielisyydessään yhden kuoron. He opettivat kirkon oppia yksimielisinä ja tähän opetukseen lukeutui myös musiikki. Kirkon opettajat olivat valistuneita oppineita, jotka ymmärsivät musiikin suggeroivan vaikutuksen ja siinä piilevät vaarat, mutta samalla he näkivät musiikin mahdollisuudet kirkon palveluksessa oikealla tavalla hyödynnettynä.

Mistä opettajat olivat saaneet oppinsa? He tukeutuvat opetuksessaan Vanhaan testamenttiin, erityisesti Psalmien kirjaan. Myös Uusi testamentti oli tärkeä opetuksen lähde. Evankeliumeissa on lauluun liittyviä sinänsä vähälukuisia mutta sitäkin tärkeimpiä tapahtumia. Erityisesti apostoli Paavalin kirjeet ovat kirkkolaululle ohjeellisia.⁴

Kirkon varhaiset opettajat eivät viitanneet missään omaan erinomaisuuteensa, vaan kuten Basileios Suuri totuudellisen nöyrästi sanoo johdannossaan ensimmäiseen psalmiin:

Sillä kun Pyhä Henki näki, että ihmiskunta oli vaikea johdattaa hyveeseen, ja että me nautinnonhaluisina emme huolehdi oikeasta elämästä, niin mitä Hän teki? Hän sekoitti melodian ihanuuden dogmeihin, jotta kuulon miellyttävyyden avulla me huomaamattamme ottaisimme vastaan myös hyödyn sanoista. Niinhän viisaat lääkäritkin tekevät, kun he voitelevat useinkin maljan hunajalla antaessaan voimallisimpia lääkkeitä juotavaksi huonosti ravituille.⁵

Musiikin olemassaolo kirkossa on siis Pyhän Hengen johdatusta. Tämä jo muinoin ilmaistu totuus tulisi kaikkien ortodoksien pitää mielessä tänäkin päivänä jumalanpalveluksiin osallistuttaessa, ja erityisesti kirkkomusiikin parissa työskennellessä. Tämä totuus ilmaistaan itse asiassa jo Uudessa testamentissa. Puhuessaan Pyhän Hengen jakamista armolahjoista apostoli Paavali mainitsee laulun ensimmäisenä armolahjana. (1 Kor. 14:26). Yhdessä ruumiissa on monta jäsentä, mutta kaikilla jäsenillä ei ole sama tehtävä (Room. 12:4). ”Eihän ruumiskaan muodostu yhdestä jäsenestä vaan monista” (Room. 12:14). Mutta kaikkien jäsenten tulee toimia yhteiseksi hyväksi (1 Kor. 14:26). Kaikki ihmiset eivät ole musikaalisia

eikä heillä ole ääneen laulamisen lahjaa. Mutta armolahjan saaneiden tulee huolehtia sen käyttämisestä oikein lähimmäisen hyväksi ja ”seurakunnan rakennukseksi” (1 Kor. 14:12).

Kirkon suuret 300-400 –lukujen opettajat– kuten Athanasios Suuri, Basileios Suuri ja Gregorios Nyssalainen – kirjoittivat laulusta kirkon toiminnan elintärkeänä osana. Lauluun paneutuneiden opettajien lukumäärä on kuitenkin paljon tätä suurempi. Heistä mainittakoon Ignatios Antiokialainen, joka perimätiedon mukaan oli se lapsi, jonka Kristus otti syliinsä ja kohotti esikuvaksi kaikille kristityille (Matt. 18:3-5). Varhaisimpiin kristittyihin opettajiin luetaan myös Dionysios Areopagiitta.⁶ Toiselle vuosisadalle ja kolmannen alkuun sjoittuvat Justinos Marttyyri ja Klemens Aleksandrialainen.

Esimerkkejä kirkkomusiikin käytöstä on säilynyt neumikirjoituksena ja teoreettisina teksteinä kirkollisen perusopetuksen jälkeen vasta huomattavasti myöhäisemmiltä vuosisadoilta. Näiden tutkiminen on nykyisin musiikkitieteilijöiden pääasiallisena kiinnostuksen kohteena. Mutta kirjallinen teoreettinen ohjeisto on siis olemassa varhain ja se ulottuu aina ensimmäisiin kristillisiin vuosisatoihin. Kirkkomusiikki sai opetuksen tuloksena jo varhain normatiivisen sävyn. Se ei ollut mitä tahansa musiikkia, vaan sen parissa työskentelivien velvoitteena oli noudattaa tiettyjä sääntöjä.

2. Soittimien käyttö

Ortodoksisiin jumalanpalveluksiin ei ole koskaan kuulunut soitinmusiikki.⁷ Soittimet jäivät kristillisen kirkon alkuaikana kaikkien kirkkojen jumalanpalvelusten ulkopuolelle useiksi vuosisadoiksi.⁸ Jumalanpalvelusten toimittaminen laulullisesti yhdistää tänäkin päivänä kaikki ortodoksit ekumeenisessa mielessä toisiinsa. Missä määrin tämä käytäntö oli kirkon opetuksen seurausta?

Kirkko opettaa asiasta selkeästi. Jumala solmi ihmisen kanssa kaksi liittoa, Vanhan ja Uuden. Vanhan liiton aikainen ihminen oli lapsen asemassa. Hänelle suotiin veriuhrit ja musiikki-instrumenttien käyttö. Soittamisesta saatetaan kristillisessä kirjallisuudessa puhua lasten toimintana, leikkimisenä. Justinos Marttyyri vastaa kysymykseen Vanhan ja Uuden liiton välisestä käytännöstä sanomalla, että ”sieluttomat” soittimet kuuluvat lasten leikkeihin. Sen sijaan laulaminen

...sulostuttaa sielun halajamaan hartaasti sitä, mistä lauluissa lauletaan, nukuttaa lihan kapinoivat himot, torjuu näkymättömien vihollisten meissä herättämät ajatukset, kastelee sielun hedelmällisesti kantamaan jumalallisten hyvyksien hedelmää, tekee jumalallisuuden kilvoittelijat urheiksi ja kärsivällisiksi hirveyksien keskellä, ja koituu jumalalliseksi parannukseksi kaikissa elämän murheissa.⁹

Uuden liiton ihminen oli aikuistunut. Sekä veriuhrin että musiikki-instrumentit hylättiin. Kuolleitten soitinten sijaan käytössä on toisenlainen instrumentti, elävä ihminen, Jumalan luoma soitin, jonka tehtävänä ja velvollisuutena on ylistää Jumalaa sekä omalla äänellään että harmonisesti kaikilla Jumalalle mieluisilla teoilla.¹⁰ Laulu myös toimii uskon apuvälineenä, kuten Justinos jo lähes 2000 vuotta sitten totesi.

Ihminen luotiin eläväksi soittimeksi

Lähtöasetelmana ortodoksisen laulun syntyhistoriassa on ihmisen luominen. Ihminen oli ”maan tomua”, josta Jumala muovasi hänet ja puhalsi häneen elävän hengen. Tästä luomuksesta oli tuleva Uuden liiton toteututtua Jumalaa ylistävä, laulava ihminen. Kirkon hymnografiassa luomisen hetkeen viitataan dramaattisissa tilanteissa, juuri silloin kun ihminen tarvitsee erityisesti Jumalan apua.¹¹

Hämmästyttävän hyvin kirkon opettajat tuntuvat tuntevan soittimien rakenteet, ikään kuin he itse olisivat olleet soittajia tai soittimien rakentajia. He puhuvat kielten jännityksestä, soittimen virityksestä, kuinka soitinta soitetaan ja niin edelleen.¹² Usein he vertaavat ihmisen rakennetta satuvasti soitinten rakenteeseen. Soittimen rakenteen esittelyllä tähdätään Jumalan taidokkaasti suunnitteleman ihmissoittimen kuvaamiseen. Soittimiin perehtyneitä isiä olivat esimerkiksi Isidoros Pelousiotes, Gregorios Nyssalainen ja Theodoretos Kyrrhoslainen.¹³

Vanhan testamentin soittimet ovat vertauskuva, joka siis toteutui Uudessa liitossa: kuolleet soittimet tulivat silloin ihmismuodossa eläviksi. Vanhassa testamentissa soitinten käyttö sallittiin, ettei Valittu kansaa sortuisi epäjumalanpalveluun.¹⁴ Usein kristillisissä jumalanpalveluksissa tukeudutaankin soittimia kuvatessa liturgisessa käytössä oleviin Vanhan testamentin teksteihin, varsinkin Psalmien kirjaan. Hyvänä esimerkkinä on psalmi 150, jonka säkeitä on aamupalveluksen kiitosstikiroiden liitelauselmina:

Ylistäkää Häntä pasuunan pauhulla, ylistäkää Häntä harpuilla ja kanteleella. Ylistäkää Häntä vaskirummuilla ja karkelolla, ylistäkää Häntä kielisoittimilla ja huiluilla. Ylistäkää Häntä helisevillä kyмбаaleilla, ylistäkää Häntä kumisevilla kyмбаaleilla. (Ps. 150:3-5).¹⁵

Näin psalmi kehottaa ylistämään Jumalaa kaunein, Jumalalle mieluisin äänin. Vanhassa liitossa nämä äänet ovat soittimilla aikaansaatuja. Uudessa liitossa psalmin kuvausta tulkitaan toisin: sen ymmärretään merkitsevän kristityn Jumalalle kohottamaa ylistystä ja kaikkea hänen Jumalalle mieluista toimintaansa.¹⁶

Usein isien oppia esiteltäessä todetaan heidän käyttävän opetuksessaan allegorista tulkintatapaa. Allegoria tarkoittaa, että asioiden syy-yhteyksiä tulkittaessa käytetään vertauskuvilla ilmaistua menetelmää. Vanhan testamentin lukukappaleita kutsutaan nimellä *parimiat*, ja sana *paroimia* (παροιμία) tarkoittaa juuri vertausta. Vanha testamentti ennustaa Uudesta, usein varjon tavoin, toisinaan taas kirkkain ajatuksin ja sanoin, jotka ymmärrettiin vasta Uuden liiton alkutapahtumien toteutumisen jälkeen.¹⁷ Mikäli näin ei opeteta, ollaan karattu ortodoksisen uskon ulkopuolelle. Esimerkkinä voidaan mainita vaikkapa juuri oppi soittimista. Vanhassa testamentissa esiintyvä soitin on ennuskuva kristitystä Uudessa liitossa. Jumalan luoma soitin, ihminen, ylistää äänellään Luojaansa ja hänen soittonsa merkitsee Jumalan mielen mukaisia tekoja.

Edellä sanotusta saattaa syntyä käsitys, että ensin olisi ollut olemassa instrumentti ja että ihminen olisi myöhemmin käyttänyt sitä mallinaan. Tällainen tulkinta ei tietenkään ole mahdollista sen enempää kristillisen kuin muunkaan ajattelutavan mukaan. Jumala loi ensiksi ihmisen ja sen rakennetta sitten jäljiteltiin erilaisin soittimin. Ei tietävästi ole sellaista maailman syntyteoriaa, jossa soitin olisi ollut olemassa ennen ihmistä. Näin voidaankin jatkaa ajatusta eteenpäin ja huomata, että jo luomistyössään Jumala loi ihmisen eläväksi soittimeksi.¹⁸ Mutta monista syistä tämä päämäärä hämärtyi ja tuli uudelleen todellisuudeksi vasta Uudessa liitossa. Maailman alussa luotu ihmissoitin viritettiin tuolloin uudelleen käyttöön.

On kiintoisaa huomata, että samankaltainen virittäminen – vaikkakin vain lyhyen vuotuisen liturgisen ajanjakson aikana – tapahtuu oktoekhosjärjestelmässä. Pääsiäistä seuraavan (kr. uudistusviikon, sl. kirkkaan viikon) viikon aikana viritetään kahdeksansävelmistö uudelleen käyttöönsä, ja vieläpä vain viikon kestävässä nopeassa tempossa.¹⁹ Paaston viimeisinä viikkoinahan se on mennyt kahdeksanviikkoisesta syklistään täysin epäjärjestykseen.

3. Kahdeksansävelmistö

Toinen perustavaa laatua oleva opetus koskee lukua kahdeksan. Jumala loi maailman seitsemässä päivässä. Uusi luominen, Kristuksen ylösnousemus tapahtui kahdeksantena. Maallinen elämäkin koostuu seitsemästä päivästä kiertokulusta, kun taas kahdeksas, Kristuksen ylösnousemuksen päivä, kuvastaa iäisyttä. Johannes Krysostomoksen suulla aika ja iankaikkisuus yhdistyvät lukuun kahdeksan seuraavasti:

Eihän tämä elämä ole mitään muuta, kuin yksi seitsemikkö, joka alkaa ensimmäisestä päivästä, loppuu seitsemänteen, ja jälleen kiertää samat intervallit, ja palaa samaan alkuun, ja laskeutuu viimeiseen. Eihän kukaan koskaan sanoisi sunnuntaita kahdeksanneksi päiväksi, vaan ensimmäiseksi, sillä viikon piiri ei ulotu numeroon kahdeksan. Mutta kun kaikki tämä lakkaa ja hajoo, silloin tuodaan esille kahdeksikon tie, sillä enää ei palata alkuun, vaan siirrytään jatkointervalleihin.²⁰

Kahdeksansävelmistön käyttäminen merkitsee näin sekä maailman luomisen muistamista että uuden luomisen, Kristuksen ylösnousemuksen ja iäisen elämän muistamista. On kuvaavaa, että luvun kahdeksan merkitys on sekin jo varjonomaaisesti ennustettu Vanhassa testamentissa. Ennustus näkyy muun muassa psalmien otsikoinnissa. Johannes Krysostomos sanoo:

Mikä siis on päällekirjoitus? *Se kuuluu kahdeksannen tähden.*²¹ Ja mitä muuta kahdeksas olisi, paitsi Herran suuri ja kaikille näkyvä päivä, joka on kuin palava leivinuuni, ja joka saa ylhäiset voimatkin vapisemaan? Onhan sanottu: *Myös taivaiden voimat järkkyvät.*²² Se näyttää tulen tuon silloin rientävän kuninkaan edellä. Daavid on kutsunut sitä kahdeksanneksi ilmaistakseen tilanteen muutosta ja tulevan elämän uudistumista.²³

Luvun merkitys näkyy myös psalmin 118 [119] rakenteessa. Kahdeksan ensimmäistä jaetta alkavat hepreaksi ensimmäisellä kirjaimella alefilla, seuraavat betillä, ja niin edelleen. Origenes kirjoittaa:

Ja on syy siihen, että jokainen aakkosista löytyy tästä psalmista kahdeksaan kertaan. Tarkastelkaamme lukua kahdeksan. Ota esille kaikki kohdat, missä se Kirjoituksissa mainitaankin, ja sinulle on aiheesta hyötyä nähdäksesi, että jokainen aakkoston kirjain on luvun mukaisesti täydellistymistä. Kun täydell-

listymme aakkosissa, meidän on annettava etusija luvulle seitsemän, koska se liittyy aineeseen, ja siis seitsemän on aineellisen paksuuden merkki. Mutta kahdeksan merkitsee aineettomamman ja suuremman tilan alkua.²⁴

Luvun merkitystä tämän psalmin viitoittamana selittäessään Origenes toteaa:

Sillä ennen kuin Herran Jeesuksen Kristuksen kahdeksas päivä tuli, oli koko maailma likainen ja ympärileikkaamaton, mutta kun Kristuksen ylösnousemuksen kahdeksas päivä tuli, yhtäkkiä me kaikki puhdistuimme Kristuksen ympärileikkauksessa, kun meidät haudattiin ja nousimme ylös Hänen kanssansa...²⁵

Opetus luvun kahdeksan ensiarvoisesta merkityksestä ei jäänyt pelkäksi sanoin kuvailtavaksi opiksi ja teoriaksi. Luku tuli merkitsemään jumalanpalvelusten toimittamisessa yhtä peruskäsitettä sekä liturgista aikaa koskevana että ryhmiteltäessä liturgisia teksti- ja sävelmäkokonaisuuksia liturgisen vuoden kierron mukaisesti.

Neumikirjoitus luotiin kahdeksansävelmistöä varten

Kahdeksansävelmistö on erittäin taidokas järjestelmä, tarkasteltakoonpa sitä sitten musiikkiteoreettiselta, esteettiseltä, psykologiselta tai teologiselta kannalta. Käytännössä melodioitten kirjoittamiseen kehitettiin musiikkikirjoitus, jota kutsutaan neumikirjoitukseksi. Neumikirjoituksessa on avaimet eli "etumerkinnät" kaikille kahdeksalle sävelmäkokonaisuudelle (ekhokselle). Jos etumerkintä puuttuisi, sävelmän asteikon laatu jäisi arvoitukseksi. Niinpä neumikirjoitus sai tehtäväkseen omalta osaltaan myös tukea kahdeksansävelmistöajattelua. Yksikään jumalanpalvelusveisu ei jäänyt kahdeksansävelmistöjärjestelmän ulkopuolelle, vaan jokainen niistä osana kokonaisuudesta julistaa taivaan ja maan välistä liittoa.²⁶ Näin voitaisiin jopa yksinomaan musiikillisinkin keinoin, sanaakaan sanomatta, julistaa luomista ja luomisen kahdeksatta päivää.

Kahdeksannen sanoma näkyy myös hymnirunoudessa. Esimerkkinä on Tuomaan sunnuntain kanonin seitsemännen veisun ensimmäinen tro-pari (1. säv.):

Tämä kirkas päivä on päivistä ensimmäinen, niiden hallitsijatar!
 Tänään sopii uuden jumalallisen kansan riemuita!
 Peljättävästi se kantaa iankaikkisuuden merkkiä,
 tulevan kahdeksannen päivän kuvaa.
 Kiitetty olet Sinä, meidän isiemme ja meidän korkeasti ylistetty Jumalamme!

Uudet kielialueet ja kahdeksansävelmistö

Kun kristinusko levisi uusille kielialueille, kuten slaavilaiselle maaperälle, jumalanpalvelustekstit ja niiden melodinen teoreettinen järjestelmä siirtyi uuteen kielelliseen ja kulttuuriseen ympäristöön. Venäjällä sekä neumikirjoitus että sävelmien melodiseen toteutukseen tuli omaa luonnetta, mutta sekä instrumenttien käyttämättömyys että kahdeksansävelmistöperiaate säilyivät alkuperäisen mallin kaltaisina.

Opetus luvun kahdeksan käyttämisestä jumalanpalvelusten melodisessa asussa alkoi kuitenkin vuosisatojen vieressä horjua. Pääsyyinä oli selvästikin se, ettei läntisistä vaikutteista tyydytty omaksumaan vain musiikillista aineistoa. Vanhasta musiikkikirjoituksen asusta jouduttiin luopumaan, koska se sopi huonosti soinnutetun musiikin kirjoitusasuksi. Neumikirjoituksesta luopumisen seurauksena oli myös oktoekhosperiaatteen hämärtyminen. Siirtyminen länsimaiseen viivastokirjoitukseen merkitsi myös sitä, ettei kirjoitusasu enää tukenut ajatusta ajan ja iankaikkisuuden yhdistämisestä. Ei-kirkollinen musiikkijärjestelmä itsessään ei julista Jumalan käyttämää luomisen seitsemän päivän ja uuden luomisen kahdeksannen yhdistettyä lukua. Kahdeksansävelmistöstä irtautuneet ulkopuoliset sävelmät joutuivat näin profaanin musiikkijärjestelmän kahleisiin. Niinpä uutta käytäntöä, missä ekhos-systeemi rikottiin, voitaisiin kutsua nimellä *ekhoklasmi* eli oktoekhosjärjestelmän murtaminen.²⁷ Nimitys mukailee ikonien riistämiseen viittaavaa käsitettä ikonoklasmi. Kirkon historiassa ikonoklasmi pyrki tukahduttamaan ikonien käytön perinpohjaisesti. On huomattava, että *ekhoklasmi* ei lyönyt rikki koko musiikkijärjestelmää. Kahdeksansävelmistö säilyi käytössä vähintään viikko- ja juhlakierron perusmateriaalissa. Tämä osoittaa kirkon varhaisajoilta olevan perinteen tiettyä kestävyyttä historiallisena ja teologisena jatkumona myös varsin muuttuneissa oloissa.

On selvää, että kahdeksansävelmistön merkitys tunnetaan paremmin Venäjällä kuin Suomessa. Tilanteeseen on tietenkin vaikuttanut se tosiasia,

ettei Suomessa ollut koskaan ollut välitöntä historiallisen ajan yhteyttä alkuperäiskäytäntöön. Koska musiikin teologisteoreettinen tartunta ei tullut suoraan alkuperäisestä ajattelusta eikä käytännöstä, ei ole ihme, että sen voima oli heikentynyt. Tilanteeseen voi vaikuttaa myös suomenkielisen teoreettisen perusanaston kehityksen puutteellisuus tai sen syntyminen hyvin myöhään.

Mielenkiintoisena ksityiskohtana voidaan panna merkille, että tekstuaalinen perinne Suomessa säilytti ajatuksen luvun kahdeksan tärkeydestä selvästikin paremmin kuin nuottimateriaali. Tekstiversioissa kuulumisen kahdeksansävelmistöön oli ilmeisen luontevaa merkitä numerona näkyviin. Nuottiversioon ei numeroa välttämättä tarvittu. Ehkä kuviteltiin, että melodia säilyttää ilman merkintääkin tuntuman kuulumisesta tiettyyn sävelmähäyhmään.²⁸ Ja niinhän asia ilmeisesti onkin jatkuvasti toistettuna opittua perusmateriaalia ajatellen. Voi hyvinkin olla niin, että perustekstien toistuvasti käytetyt sävelmät osattiin täysin ulkoa. Tuolloin ne voitiin laulaa tekstipainoksesta pelkällä kirjallisella ekhos-viitteellä ulkomuistista.

4. Kielikysymys ja laulun moninaisuus

Kysymys kirkkolaulun kielestä on erittäin kiinnostava ja ansaitsisi tulla laajemminkin tarkastelun kohteeksi. Jos ortodoksisen kirkon jumalanpalveluksissa olisi periaatteessa käytetty vain yhtä kieltä, olisi historiallisen kehityksen seurauksena paikallisissa laulutraditioissa tänään läsnä oleva moninaisten kielten ja kansallisten kulttuurien läsnäolon vaikutus eliminoitu. Lauluperinne ei olisi sitä mitä se nykyisellään on, kun eri kielet ja kansallisuudet antavat siihen omaa väriään.

Meillä ei ole käytössämme aikakonetta, jonka avulla voisimme saada yhteyden kristinuskon ensimmäisille vuosisadoille ja kuulla kirkon muinaisten opettajien käsityksiä Suomessa tällä hetkellä vallitsevasta tilanteesta. Emme siis voi muuta kuin arvailla isien lausuntojen sisältöä. Ehkä he tilannetta tarkasteltuaan olisivat huolestuneita ja väsyneitä juuri kahdeksansävelmistön vähäisen käytön johdosta. Kenties voisimme myös kuulla heidän toiveellisina sävyisesti toteavan: ”Laulunne sekä noudattaa kaikille ortodokseille yhteisiä periaatteita että selkeästi eroaa niistä.” Eroavuuksistahan voitaisiin tulevaisuudessa palata kahdeksansävelmistön käyttämisen yhtenäisyyteen.

Kahdeksansävelmistön noudattaminen sellaisenaan ei tarkoita minikään lukkoonlyödyn melodisen perinteen noudattamista, vaan sitä, että luvulle kahdeksan annetaan sille kuuluva arvo. Luku kahdeksan sisältää itsessään jotain aivan muuta kuin pelkät duuri- ja mollimelodiat. Käytettävissä olisi siis paljon monipuolisempi musiikillinen rikkaus kuin nykyisen kahdeksansävelmistön pelkistyneestä muodosta voisi otaksua.²⁹

Isien mahdolliset näkemykset laulun tulevaisuudesta pohjautuisivat oletettavasti toiveeseen ykseyden palauttamisesta ja sen säilyttämisestä vaikka puutteellisenakin. Varmaan isät kokisivat innostavana myös ennustuksen täyttymyksen: "Herra on tullut kuninkaaksi, riemuitkoon maa, iloitkoot monet saaret." (Ps. 96:1). Euthymios Zigabenoksen tulkinnan mukaan "monet saaret" tarkoittavat paikallisia ortodoksisia kirkkoja, jotka ovat kohonneet suolaisen epäuskon merestä. Vaikka ne ovat joka puolelta koettelemusten aaltojen ympäröimiä, on niillä Kristuksessa pysyvä perusta.³⁰

Lähteet ja kirjallisuus

Βασιλείου, Αρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας

1975 Ὁμιλία εἰς τοὺς Ψαλμούς. ΒΕΠΕΣ 52. Ἀθῆναι.

2002 Ὁμιλία εἰς τὸν Α΄ ψαλμόν. ΡG 29. Ἀθῆναι.

Berger, Rupert

1969 Kleines liturgisches Wörterbuch. Breisgau.

Ἐπιφανίου, ἐπισκόπου Κωνσταντείας τῆς Κύπρου

s.a. Κατὰ αἰρέσεων ὀγδοήκοντα, τὸ ἐπικληθὲν Πανάριος εἰτ*ουν Κιβώτιος,
Κατὰ Βασιλειδιανῶν, Αἴρεσις Δ΄, ἢ καὶ ΚΔ΄. ΡG 41. Ἀθῆναι.

Εὐθυμίου Μοναχοῦ τοῦ Ζιγαβηνοῦ

2000 Ἐξήγησις εἰς τὸ Ψαλτήριον. ΡG 128. Ἀθῆναι.

Εὐσεβίου Καισαρείας

1998 Ὑμνος Βασιλείας Χριστοῦ ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ παρουσίας. ΡG 23.
Ἀθῆναι.

Golea, Antone & Heikinheimo, Seppo

1979 Olivier Messian. – Otavan iso musiikkitietosanakirja 4. Keuruu: Otava. 244-
245.

Ἰουστίνου Φιλοσόφου καὶ Μάρτυρος

2001 Ἀποκρίσεις πρὸς τοὺς Ὄρθοδόξους περὶ τινῶν ἀναγκαίων ζητημάτων.
ΡG 6. Ἀθῆναι.

Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου

1987 Ἐπιστολῶν βιβλία πέντε εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς θείας Γραφῆς. ΡG 78.
Ἀθῆναι.

Isien kuoro

2010 Alkuvuosisatojen opetusta kirkkolaulusta. Tekstien suomennokset Johan-
nes Seppälä. Acta musicologica byzantino-fennica 1. Helsinki.

Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως

1996 Ἐξήγησις εἰς τοὺς ψαλμούς. ΡG 55. Ἀθῆναι.

2006 Πρὸς Στελέχιον καὶ περὶ καταλύξεως. ΡG 47. Ἀθῆναι.

Μηναῖον τοῦ Ἰουλίου

1961 Μηναῖον τοῦ Ἰουλίου. ἔκδ. Φῶς. Ἀθῆναι.

Μηνναῖον τοῦ Ὀκτωβρίου

1961 Μηνναῖον τοῦ Ὀκτωβρίου. ἔκδ. Φῶς. Ἀθῆναι.

Oktoehos

1983 Oktoehos. Sunnuntaipäivien kahdeksan sävelmäjaksoa. Joensuu: OKJ.

Ὀριγένης

1998 Εἰς τοὺς ψαλμοὺς. PG 12. Ἀθῆναι.

The Oxford Dictionary of Byzantium

1991 The Oxford Dictionary of Byzantium. Volume I. Oxford.

Πεντηκοστάριον

1960 Πεντηκοστάριον. ἔκδ. Φῶς. Ἀθῆναι.

Seppälä, Hilka

1981 Bysanttilaiset ekhokset ja ortodoksinen kirkkolaulu Suomessa. Acta musicologica Fennica 13. Helsinki: Suomen musiikkiteollinen seura.

1999 Kirkkolaulun uustestamentillisistä lähtökohdista perinteen ja suomennosten valossa. –Erga 1997-1998. Ortodoksinen teologisen laitoksen vuosikirja. Ortodoksinen teologian julkaisuja n:o 26. Joensuu. 85-93.

2006 Sanasta säveleen 2. Ortodoksinen kirkkolaulun kysymyksiä. Ortodoksinen teologian julkaisuja N:o 37. Joensuu.

2007a The Dust of the Ground Praises His Creator. A view of the Essence of Orthodox Church Singing. – The Traditions of Orthodox Music. Proceedings of the First International Conference on Orthodox Church Music. University of Joensuu, Finland 13-19 June 2005. Publications of Orthodox Theology at University of Joensuu N:o 38. Joensuu.

2007b Neumikirjoitus oikeaoppisena musiikkikirjoituksena. –Olkinuora, Jaakko & Seppälä, Hilka, Avain bysanttilaisen laulun maailmaan. Ortodoksinen teologian julkaisuja N:o 39. Joensuu: Joensuun yliopisto.

2010 Saatteeksi. – Isien kuoro. Alkuvuosisatojen opetusta kirkkolaulusta. Acta musicologica byzantino-fennica 1. Helsinki. 13-15

Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου

1992 Περί Προνοίας λόγοι δέκα. PG 83. Ἀθῆναι.

Viitteet

- ¹ Artikkelin pohjautuu Kansainvälisen kirkkomusiikin konferenssissa (ISOCM) Joensuussa 6.-12.6.2011 pidettyyn esitelmään. Esitelmöitsijöille annettu yhteinen aihe oli *Unity and Variety in Orthodox Music: Theory and Practice*.
- ² Ks. esim. heinäkuun 13. päivää (Μηναιον του Ιουλίου 1961, 127) tai lokakuun 11. päivää (Μηναιον του Οκτωβριου 1961,121).
- ³ Hymnin suomennoksesta ks. *Isien kuoro* 2010, 13.
- ⁴ Sitä ei kuitenkaan edusta nykyinen 1992 julkaistu Raamatun tulkinta. Ks. aiheesta tarkemmin Seppälä 1999; Seppälä 2006, 179-193.
- ⁵ Βασιλείου 1975, 11. Ks. myös Βασιλείου 2002, 209. Kirkon vanhojen isien musiikkiin liittyvä opetus on suomalaisille lukijoille avautunut teoksen *Isien kuoro* (2010) myötä. Kirjan tekstit on suomentanut Johannes Seppälä. Tässä artikkelissa esiintyvien suomennosten osalta alkutekstin lisäksi ks. *Isien kuoro* –teosta.
- ⁶ Hänen kirjoituksensa ovat peräisin 500-luvulta. Tästä syystä on kirjallisuudessa tulluttavaksi kutsua häntä nimellä Pseudo-Dionysios. The Oxford Dictionary of Byzantium 1991, 629.
- ⁷ Poikkeuksena ovat Uuden mantereen jotkut käytännöt, jotka eivät edusta perinnettä.
- ⁸ Rooman kirkon käyttöön frankkien valtakuntaan urut löysivät tiensä Bysantista arvokkaana keisarillisena lahjana. Tämä tapahtui kahdeksannella vuosisadalla, mutta kirkolliseen käyttöön urut tulivat vasta myöhemmin ja vähitellen, eikä ilman vastalauseita. Ks. esim. Berger 1969, 320.
- ⁹ Ιουστινου Φιλοσόφου και Μάρτυρος 2001, 1353 (νόθα). Ks. myös *Isien kuoro* 2010, 144.
- ¹⁰ Vrt. esim. Ιωάννου του Χρυσοστόμου 1996, 158-159, 497-498.
- ¹¹ Ks. Seppälä 2007a, 199.
- ¹² Ισιδώρου του Πηλουσιώτου 1987, 1200; Επιφανίου s.a. 325-328.
- ¹³ Θεοδωρήτου 1992, 592.
- ¹⁴ Θεοδωρήτου 1992, 997.
- ¹⁵ Okhoehos 1983, 34.
- ¹⁶ Vrt. esim. Ιωάννου του Χρυσοστόμου 1996, 158-159, 497-498. Ks. myös Ισιδώρου του Πηλουσιώτου 1987,433.
- ¹⁷ Ks. Seppälä 2010, 15.
- ¹⁸ Vrt. Θεοδωρήτου 1992,592.
- ¹⁹ Πεντηκοστάριον 1960. Bysanttilaisittain ”raskas” eli seitsemäs sävel jää tässä käyttämättä.
- ²⁰ Ιωάννου του Χρυσοστόμου 2006, 415.
- ²¹ Ps 6:1. Suom. Raamatussa: ”kahdeksankielisillä soittimilla”.
- ²² Matt. 24:29. Suom. Raamatussa samoin.
- ²³ Ιωάννου Χρυσοστόμου 2006, 415.
- ²⁴ Όριγένης 1998, 1585-1588.
- ²⁵ Όριγένης 1998,1585-1588.

²⁶ Ks. Seppälä 2007b, 15.

²⁷ Ks. Seppälä 2007b, 16.

²⁸ Tähän seikkaan kiinnitin huomiota jo väitöskirjatutkimuksessani. Seppälä 1981. Ks. esim. luku 8: Viivastokirjoitus ja ekhos-järjestelmä.

²⁹ Yhtenä Olivier Messiaenin moodien esikuvana ja inspiraation lähteenä oli historiallisen perinteen tuntemisen lisäksi linnunlaulu. Sen sanotaan antaneen erityistä värien sävyä hänen säveltuotannolleen. Golea & Heikinheimo 1979, 244-245.

³⁰ Euthymios jatkaa: "Tai toisinkin, voimme yksinkertaisesti käsittää uskoon tulleita sieluja, kuten maallakin uutta luomakuntaa." *Εὐθυμίου* 2000, 977. Eusebios Kesarealaisen mukaan ilmaisu "monet saaret" on käsitettävä siten, että ilmaisu "kaikki saaret" käsittäisi myös harhaoppisten "saaret". *Εὐσεβίου Καισαρείας* 1998, 1225. Psalmin otsikkona on "Psalmi Daavidille, kun hänen maansa oli asettunut."